FÅREVEJLE KIRKE OG JARLEN AF BOTHWELL

Af Povl Hansen.

Følger man Nykøbing landevej fra Hørve gennem Vindekilde videre nordpå, kommer man en mils vej længere fremme til landsbyen Fårevejle[1]), i hvis kirke Skotten James Hepburn, jarl af Bothwell, fandt en grav efter fangenskabet på Dragsholm. I stedet for kronen, han i sit fædreland greb efter, fandt han et fængsel og en grav på en afsides kyst i det fremmede land. Men ved hans jordfæstelse i Fårevejle kirke er denne da også indtrådt i kredsen mellem de historiske mindesteder i Holbæk amt.[2])

Denne kirke er efter kenderes dom en af egnens ældste. Også dens hvælvinger hører til de ældste blandt vore landsbykirkers. Måske fra sidste halvdel af det 13. hundredår. Skønt kirken, hvad bygningsstil angår, næppe adskiller sig synderligt fra andre almindelige landsbykirker, er der dog et par egenheder ved den, som folk fra gammel tid har været opmærksomme på, og som har sat fantasien i bevægelse. Som sådan må først nævnes den højst sæl-

[1]) Dette navn, der i sin nuværende form er meningsløst, skulde efter nogles mening egentlig skrives »Forevejle« og således betyde det første vadested, medens Svinninge vejle da skulde være det næste eller bagerste, når man kom fra Odsherred. Andre derimod udleder navnet som »Farevejle«, det vil da sige rejsevadestedet, det sted, folk fra Odsherred måtte over, når de skulde på længere rejser.

[2]) Fårevejle kirke har tidligere haft kalkmalerier, men ved afdækningen viste disse sig at være saa lidet opbyggelige, at de igen dækkedes til.

somme og ejendommelige beliggenhed på den ensomme, afsondrede højde eller skrænt lige ude på Lammefjordens kyst. Efter gammel folketro skulde den i ældre tider, når stormfloden stod på, helt kunne

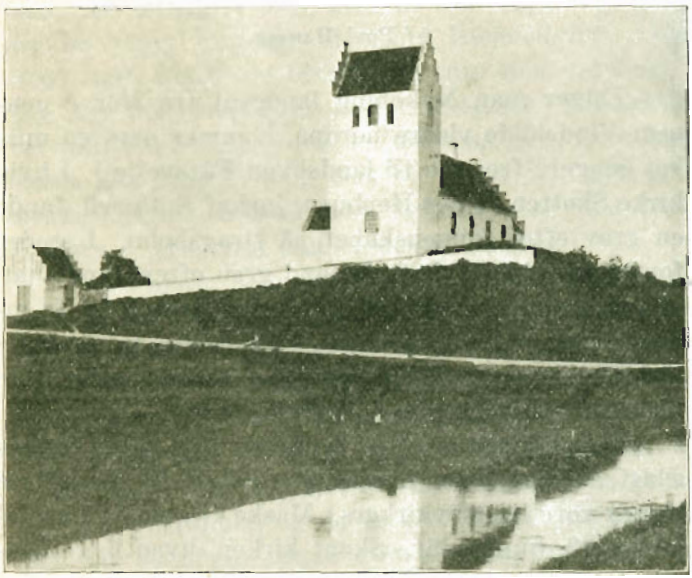

Fårevejle kirke. S. Bay fot. 1910.

omskylles af fjordens bølger, idet disse da skulde kunne overskride den lave dalsænkning, hvormed kirkebakken ellers forbindes med det faste land.

Til sådanne tider, når kirken på sin lille holm, der omtrent helt kan dækkes af kirkegården, lå afspærret fra det øvrige land, må den i sandhed have afgivet et mærkeligt syn med sin bølgebrænding og sine skrigende søfugleskarer.

Om sådant virkelig har kunnet finde sted, ligger det dog forud for skriftlige optegnelser, men det

er måske ikke helt umuligt, at noget lignende én og anden gang i fortiden har kunnet ske.

Mord nord og vest dækkes kirken og den nærliggende lille Fårevejle by af den vældige bakkekam, der længst mod vest afsluttes af det herlige, højttonende punkt »Vejrhøj«.

Denne kirkens sælsomme beliggenhed har fra gamle dage sat folks sind i bevægelse og affødt adskillige sagn. Et af disse lyder således:

I ældgamle dage levede der på Risegård en rig og fornem frue, som hed Inger. Hun fik en gang i sinde at ville bygge en kirke ved sin gård, men hendes fromme forehavende så i lang tid ud til ikke at kunne virkeliggøres, idet at alt det arbejde, der om dagen var bleven gjort, blev den påfølgende nat stedse ødelagt, uden at det var muligt at opdage, hvorledes dette skete[3]).

Til sidst måtte fru Inger da søge råd hos en klog mand, og denne oplyste hende nu om, at det var alle kirkebygningers og kirkeklokkers uforsonlige fjender, troldene, der her var på spil for at forstyrre og forhindre det fromme værk. Kun ved at følge en bestemt fremgangsmåde var det muligt at undgå dem. Denne bestod da i følgende: Når fruen kom hjem, skulde hun lade spænde to stude for kirkedøren, der allerede var færdiglavet. Studene skulde hun lade gå, hvorhen de lystede, men på det sted, hvor de først

[3]) Dette sagn kendes også fra andre kirker her i landet, f. eks. Kalundborg og Stigsbjærgby. Om den sidste hedder det: Uden for byen ligger den temmelig høje, stejle og bratte bakke »Kirkebjærget«, ligesom opskudt af den flade slette. På denne bakke var det først bestemt, at kirken skulde bygges; men alt, hvad man om dagen byggede, blev om natten revet ned og ført hen til den plads, hvor kirken nu står; indtil man forstod meningen og byggede kirken dèr.

lagde sig ned, skulde hun bygge kirken, der skulde troldene nok lade den ligge i fred.

Fruen fulgte den kloge mands råd; så snart hun kom hjem, blev de to stude spændt for kirkedøren og derpå slupne løs. De søgte da ned i engdragene ved fjorden, og efter her at have fyldt sig med det saftige græs, gik de op på skrænten længst ude, og her lagde de sig da endelig til hvile.

Dermed var altså kirkens beliggenhed givet. Fruen lod straks tage fat på bygningsarbejdet, og snart stod kirken fiks og færdig; ingen trold kunde her forstyrre værket. Men til minde om, at det var en kvinde, som havde været bygherre, lod hun tårnets tag vende skråningerne øst og vest, altså modsat kirkeskibets. Derfra denne temmelig sjældne omstændighed.

Da fru Inger døde, blev hun — fortsætter sagnet — jordet på en ø ude i Lammefjorden. Øen fik navn derefter og blev kaldet »Ingerøen« (nu sædvanlig Inderøen). En sten med indskrift blev sat over graven. Denne sten med sine sære ridser og streger (indskriften) findes endnu der på øen. Men efter kyndige mænds udsagn skal denne såkaldte indskrift nok ikke skrive sig fra menneskehånd, men blot være dannet af naturen. I måneklare nætter, når tågen bølger hen over grønsværet, kan det vel for et opskræmt øje og et modtageligt sind se ud, som om rækker af runestave dækkede den store rullestens vejrbidte overflade; men ved dagens frembrud og ved roligt, koldblodigt eftersyn viser der sig kun at være talrige, vilkårligt krydsende linjer tilbage, frembragte af vind og vejr på stenens forskelligartede bestanddele.

Fru Ingers gård, Risegård, sank senere i grus, og nu er den sporløst forsvunden; men ved midten

af forrige hundredår skal dens ruiner endnu have været synlige.

Et andet sagn giver derimod en helt anden grund til valget af denne plet som byggeplads: På den bakke, hvor nu Dragsholm ligger, bode der — hedder det — i den fjærne oldtid en stor lindorm eller drage, der daglig drog ud i omegnen for at hente sin føde. Tit og ofte kom den på disse ture også ud ad Odsherred, hvor beboerne da skælvede af rædsel.

Da ødelæggelserne til sidst blev altfor følelige, fik man omsider det råd, som ved slige lejligheder blev givet: Man skulde med fløde og hvedebrød eller med nøddekærner, som nogle siger, opføde to tyrekalve til at tage kampen op med uhyret. Rådet blev fulgt; og ved den kraftige føde blev tyrekalvene efterhånden, da de vokste til, af en så uhyre størrelse og styrke, at man omsider vovede at lade dem binde an med den frygtelige modstander. Kampen var forfærdelig, men endte dog med ormens død. Tyrene var imidlertid blevne så ilde tilredte og så forbrændte af dens gift, at de kort efter bægge lagde sig til at dø på et af de forbjærge, der gik ud i Lammefjorden eller — som andre siger — rasende af smærte styrtede sig fra skrænten i bølgerne og omkom. I taknemmelig erindring om de to faldne kæmpers bedrift opførte man da her på stedet Fårevejle kirke.

Sagnet om lindormen, der muligvis kan være fremkaldt ved de mærkelige, fantastiske ormeslyngninger i gammel stil, hvormed kirkens dør er prydet, går igen i flere skikkelser. Således hedder det i en anden af disse, at lindormen på troldenes bøn havde lagt sig uden for kirkens dør en søndag, mens menigheden var forsamlet til gudstjæneste, så intet menneske, som var derinde, atter kunde komme ud. Folk

søgte på alle måder at få den bort, men den lod sig hverken lokke eller drive fra sin plads. Man lod da på kirkens nordside hugge en ny døråbning, hvorigennem menigheden så slap ud. Dette blev da anledningen til en anden sjældenhed ved denne kirke, den nemlig, at døren findes anbragt på nordsiden. Men lindormen voksede efterhånden så stærkt — hedder det videre —, at den til sidst omslyngede kirken ganske og bed sig selv i halen. Og da var det, man endelig fandt på at opføde de stærke tyre, der omsider gjorde det af med den. Indgangen på kirkens sydside skøttede sognefolkene imidlertid ikke om at benytte efter den tid, hvorfor den blev tilmuret og kun den nordre side brugt. Men til minde om denne tildragelse naglede man til kirkens dør—mellem våbenhuset og skibet — afbildningerne af lindormen, to fantastiske drageskikkelser. Disse ses derpå den dag i dag og gør i forbindelse med den øvrige ejendommelige udsmykning af smedede ornamenter og planteformer, der ligeledes er fastnaglede på egeplankerne, denne dør til en af de mærkeligste og efter

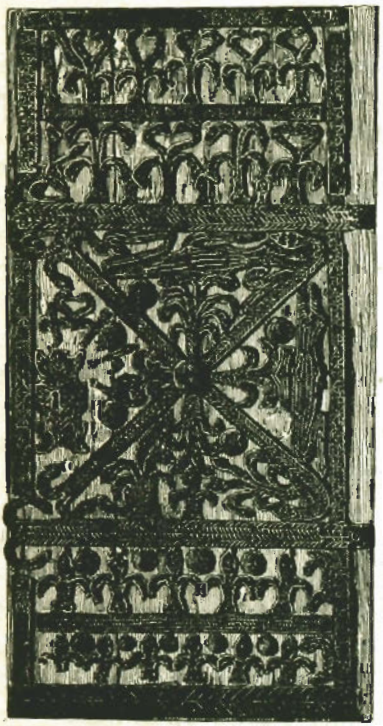

stilen i arbejdet at dømme tillige til en af de ældste kirkedøre, landet kan fremvise. Den er rimeligvis mindst sine 600 år gl.

— Så vidt sagnene; men fra disse vender vi os nu til de historiske minder.

Skønt sagnet, som fortalt, sætter Fårevejle kirke i forbindelse med Risegård, véd vi dog intet derom med sikkerhed. Derimod kom kirken allerede tidlig i forhold til Dragsholm som sognekirke for godset. Gennem flere hundrede år har kirken således mellem gamle minder desangående opbevaret den berømte lensmand på Dragsholm, Ejler Hardenbergs kirkestol, prydet med hans våben.

Kort efter Svenskerkrigen 1658—60 blev kirke og kirketiende indkøbt af Dragsholms ny ejer, den rige og foretagsomme Kristian Frederik Adeler, søn af den bekendte søkriger. 1731 blev Dragsholms gamle slotskirke på ny opført, efter at den i krigen var bleven afbrændt. Bygherren Lente Adeler traf da aftale med sognepræsten ved Fårevejle kirke om, at han for fremtiden også her skulde holde gudstjæneste. Det var den gang 73 år siden, en sådan sidst havde været afholdt i den gamle slotskirke. I al den tid havde menigheden, som bestod af beboerne af hovmarken og de såkaldte »Bjærge«, måttet drage til Fårevejle; nu kunde den atter betræde de gamle kirkestier. Men fra den tid har Dragsholms slotskirke været anneks til Fårevejle.

Da der naturligvis hverken er kirkegård eller begravelsesplads på Dragsholm, så er de afgangne herrers og fruers støv selvfølgelig ført til Fårevejle; den nordre fløj midt for kirkeskibet er således nu

gravkapel for Dragsholms ejere, hvis kister dèr findes indsatte.

Men denne omstændighed, at ligene fra Dragsholm førtes til Fårevejle, gav den nærmeste anledning til, at denne lille, ubetydelige og ukendte landsbykirke fik et navn i vor historie, idet Dragsholms navnkundigste statsfange, jarlen af Bothwell, her fandt sit sidste hvilested, efter at han i Dragsholms kælderfængsel havde afsluttet sit vilde og stormfulde liv.

På en brink, der skråner ned mod den skummende og brusende Clyde-flod, få mil fra Glasgow, ligger Skotlands prægtigste ruin fra middelalderen — lævningerne af det vældige Bothwell castle (slot), Hepburnernes berømte og besungne herresæde.

Vedbend og vilde roser slynger sig op ad de mægtige murrester, 1½ meter tykke og 20 meter høje og af en uhyre udstrækning.

Om denne navnkundige borg skrev en gang en historiker, at den var »fejret i skotske sange og uforglemmelige for skotske sind«.

Her havde den ældgamle højskotske slægt »Hepburn til Hales«, Sydskotlands mægtigste adelsslægt, sit navnkundige hjem.

Slægten, der sad inde med arveret til embedet »storadmiral af Skotland«, havde store, vidtstrakte ejendomme.

År 1537 fødtes her i denne slægt James Hepburn. Hans Moder Agnes — eller Anna, kaldet »ladyen af Morham« — hørte til en anden navnkendt slægt Sinclair, i Norden bedst mindet fra kampen ved Kringen i Gudbrandsdalen, hvor Skotter-hærens fører, oberst Sinclair, faldt sammen med alle hans landsmænd.

Den unge James Hepburn lignede sin slægt; som den var han stolt og ærgerrig. To af hans forfædre havde bejlet til skotske enkedronninger; men James standsede ikke herved; han løftede sine øjne til selve den regerende dronning Maria Stuart.

Hans opdragelse skal have været mangelfuld, ja slet; men det hindrede ham ikke i vildt og voldsomt at kaste sig ind i det politiske livs kampe, straks da han — tyve år gammel — arvede alle slægtens titler og store ejendomme. Stormfulde blev hans ungdomsår; mange og bitre fjender fik han; men fremad gik det, bestandig højere og højere op.

Under de skotske borgerkrige 1567 tumlede han sig som en fisk i vandet; men nu mødte den unge, vilde jarl af Bothwell sin skæbne: I februar måned dette år blev den skotske dronning Maria Stuarts anden mand Henrik Darnley myrdet, og blandt morderne udpegede rygtet blandt flere også James Hepburn, jarl af Bothwell.

I den påfølgende retssag lykkedes det ham vel at blive frikendt; men den offentlige mening dømte ham desuagtet skyldig.

Også til den unge, skønne men lidenskabelige Maria Stuart begyndte mistanken nu at klæbe sig; flere omstændigheder bidrog dertil: Kort efter Darnleys død blev hun på en rejse den 28. april overfaldet og efter de bedste middelalderlige forbilleder bortført. Det var jarlen af Bothwell; han førte hende til Dunbar slot, og her lod han sig øjeblikkelig skille fra sin unge, begavede hustru Jane Gordon. Hvilket alt blev besørget i løbet af et par uger[1]).

---

[1]) Jane Gordon blev endnu to gange gift og endte til sidst selv sine dage som gammel enke på 84 år.

Om alt dette foregik med eller imod Maria Stuarts vilje, er aldrig til fulde bleven opklaret.

Imidlertid ophøjede hun kort efter Bothwell til hertug over Ørkn- og Shetlandsøerne. Hertugkronen satte hun selv med egen hånd på hans hoved.

Den påfølgende 15. maj stod deres bryllup i Holyroodpaladset. Ved brylluppet skal imidlertid have rådet en underlig uhygge..

Underligt nok: Fra den dag gjaldt det i Skotland for et ondt varsel, om ens bryllup foregik i maj. Endnu holder Skotlands almue ikke af at fejre bryllup i denne måned.

Om folkestemningen havde ret, når den trods alt udpegede Bothwell som deltager i mordet, får stå hen; meget taler derfor, kun lidt derimod; men af den forargelse, som derved opstod, benyttede hans og hendes fjender sig til at gøre oprør og vinde sejr. Dronningen blev kastet i fængsel; hvorimod Bothwell undslap ved flugt. Rigsdagen erklærede ham da fredløs og udsatte en høj pris på hans hoved, og for at fange ham udsendte man krigsskibe i alle retninger.

Bothwell var imidlertid med et lille følge flygtet om bord på to skibe, der førtes af en mand, som af den offentlige mening var stærkt udpeget som en grum sørøver. Udklædt som simpel matros lykkedes det Bothwell trods langvarig storm og uvejr, at undslippe de skotske krigsskibe og nå over i læ af den norske kyst. Men netop da, som han trode faren ovre, begyndte den først rigtig.

Under den norske kyst, ikke langt fra Bergen, mødte de nemlig et norsk orlogsskib, og da høvedsmanden herpå antog de fremmede for sørøvere, forlangte han at efterse skibspapirerne, og da disse var

i den største uorden, blev de to skotske skibe bragt ind til Bergen.

Ved ankomsten til denne by blev Bothwell genkendt af en norsk adelsdame, som han i sine velmagtsdage havde ægtet og derefter forstødt [5]). Der blev da nedsat en ret til ordentlig at undersøge hans forhold. Det lykkedes for resten ikke at skaffe bevis for, at han havde deltaget i sørøveri; man kunde derfor heller ikke modbevise hans udsagn, at han blot havde lejet disse skibe for på den måde at komme til udlandet og skaffe sig hjælp.

Skønt man saaledes ikke kunde overbevise ham om nogen ulovlig handling, blev han dog for en sikkerheds skyld sendt som fange ned til København, og i slutningen af september måned overraskedes kong Frederik II, som den gang opholdt sig i Ålborg, ved den til visse mærkelige underretning, at som fange sad i hans hovedstad den skotske dronnings mand, den dronning, som Fr. II selv en gang forgæves havde bejlet til. Nu havde han rivalens liv og skæbne i sin hånd.

Mange forskellige hensyn, som det her bliver for vidtløftigt at oprede, bragte omsider Frederik II til den beslutning vel at behandle Bothwell godt, men dog foreløbig sikre sig hans person. Skulde Maria Stuart atter komme til magten, kunde kongen give det udseende af blot at have skærmet hendes mand mod forfølgerne; og blev det hendes modstandere, der bar den endelige sejr hjem, kunde han gøre sig disse meget forbundne ved at have holdt Bothwell fangen.

Således blev den skotske hertug da foreløbig indsat i et tårnværelse på det stærke Malmøhus i Skåne.

---

[5]) Se Carl Ewalds roman »Skottefruen«.

Og kort efter var han genstand for de mest levende forhandlinger mellem det danske og det skotske hof; ti aldrig så snart var rygtet om hans skæbne nået til Skotland, før Marie Stuarts og hans fjender, som endnu var herrer i landet, fordrede ham udleveret til dom og straf på grund af hans deltagelse i Darnleys mord. Disse fordringer støttedes på det ivrigste af den regerende dronning Elisabeth i England. Sendefærd på sendefærd ankom fra Skotland til Danmark i den anledning. En gang bl. a. med den anmodning, at Bothwell, som dødsdømt i Skotland, måtte blive udleveret til Skotlands sendeherre, kaptejn Clark, som da skulde lade ham halshugge i København og kun sende hans hoved til Skotland.

Frederik II vægrede sig dog standhaftig ved at udlevere ham. Det synes, som om Bothwell har forstået at smigre kongen med det håb, at dersom han og Marie Stuarts parti atter kom til magten, da vilde de til Danmark afstå de skotske øer, som dette land fra tidligere tid gjorde fordring på. Kongen trode sig da bedst tjænt med at vænte og lod således Bothwell blive, hvor han var.

Under alt dette var den fornemme Skotte stadig bleven behandlet godt: forsynet med penge og klædt i fløjl, ligesom han også fik lov til skriftlig at vedligeholde en levende forbindelse med sine landsmænd og sin fængslede hustru i Skotland.

Men da Bothwells og dronningens parti nu efterhånden tabte deres fodfæste og betydning, slappedes også Fredrik II's interesse for fangen, og hans historie bliver mere og mere dunkel. 1573 afbrød endelig kongen alle underhandlinger og forbindelser med Bothwell, og med det samme skifter også hans behandling til det værre. Dette omslag betegnes især

derved, at Bothwell flyttes fra Malmøhus til Dragsholm, den gang en af Sjællands stærkeste borge. Med sin temmelig afsides og ensomme beliggenhed var den særdeles vel skikket til bag sine mure at modtage en sådan mand, hvem man helst vilde gemme bort fra de levendes samfund. Det var den 16. juni, altså midt i den dejlige skærsommertid, at den fremmede jarl ankom til Dragsholm, det sted, hvis mørke fængselskælder — hans fremtidige hjem — nu for første gang åbnede sig for h a m, det aldrig mere i hans livs dage skulde slippe. Hvilken Modsætning mellem et liv derude under Guds fri himmel i den friske skærsommer og det, der her væntede den urolige, fredløse mand bag fængselsdøren.

På Dragsholm viser sagnet endnu hans fængsel — kaldet Bothwells kælder — og i muren dernede påvistes tidligere to jærnbøjler; ved disse skal hans lænker være fastgjorte således, at han vel kunde bevæge sig omkring i kælderen, men dog kun så langt, lænkerne kunde række. Hvorvidt sagnet taler sandt, lader sig dog ikke afgøre. I udlandet fortalte man i tilslutning hertil, at kongen af Danmark til sidst havde ladet jarlen »kaste i et afskyligt fængsel, hvor ingen havde adgang til ham uden de, som bragte ham den usle mad og drikke, der var ham tilstået, og som raktes til ham gennem et lille vindue«.

Bothwell var dog ikke den eneste mærkelige og fornemme statsfange, som i de år sad på Dragsholm, ja ikke en gang den eneste Skotte. Kaptejn Clark, den samme, der tidligere som skotsk sendeherre havde forlangt Bothwells henrettelse, måtte kort efter dele hans skæbne: Efter en mængde rænker og forbrydelser blev også han som livsfange indsat på Dragsholm. De to landsmænd, som på Skotlands høje

havde stået med draget sværd ansigt til ansigt med hinanden, skulde nu her tilbringe resten af deres liv som fanger på den samme borg. Efter sin død jordedes også Clark i Fårevejle kirke.

Om Bothwells sjælelige tilstand under hans lange fængselstid har man kun én efterretning, og den lyder på, at han i løbet af de første fængselsår på Dragsholm tabte fornuftens brug og blev vanvittig i sin elendighed. Hvis dette er tilfældet, har man måske her grunden til den temmelig usædvanlige omstændighed at lænke ham til fængslet.

Den udenlandske kilde, der skildrer ham som vanvittig, er sandsynligvis sand, ti med den forener sig menneskeslægtens sørgeligste erfaringer om dem, hvem sygdom og elendighed til sidst fortærede selve sjælen. Kun altfor ofte ser man her, hvad angstens vilde uro, uvishedens uafbrudte spænding eller den bittert skuffede forvæntning har formået at virke.

»Hvad der er foregået i Bothwells fængsel i de ensomme øjeblikke, hvor fortidens billeder atter gled forbi sjælen, og den usynlige dommer talte, har ingen pen vidst at opbevare, men ingen sådan behøves heller for at udvikle, hvad han må have følt, da han til sidst også så de mænd, der havde fulgt ham til Danmark, herfra tilbageskikkes i elendighed som ny ofre for den gamle brøde, og da han daglig lagde sig med tanken om, at den næste morgen også kunde udlevere ham til en grusom død; eller med hvilke følelser han i de lange, mørke timer år ud og år ind har måttet sammenligne disse angstfulde år med de stolte forvæntninger, der havde foregøglet ham en så forskellig bane. Få mænd har hensynsløsere end han higet efter at nå op til den ydre æres og højheds tinde;

og få mænd er hastigere end han bleven nedstyrtede fra den igen.«

Således slutter historikeren F. Schiern sin indgående afhandling om Bothwell.

Efter 10 års fangenskab, 5 år på Malmøhus og 5 år på Dragsholm, døde jarl Bothwell på sidstnævnte sted den 14. april 1578, kun 41 år gl. Han sparedes således for at opleve sin dronninghustrus efterfølgende død på skafottet. Hans død må i politisk henseende sikkert have været en lindring for Frederik II, der kun havde haft ærgrelser og fortrædeligheder af hans ophold i Danmark.

Bothwells nærmeste slægtninge var den gang døde; med hans moder skete dette i året 1571. Hun bevarede til det sidste en levende deltagelse for sin ulykkelige søn. Ingen begærede hans lig hjemsendt, og det blev derfor jordfæstet i Fårevejle, Dragsholms sognekirke. At jordfæstelsen fandt sted inde i selve kirken, bekræftes så vel af samtidige optegnelser som af datidens skik og brug; det var den gang kun simple folk, der jordedes på kirkegården, medens de fornemme altid fik deres grav indenfor kirkemuren. Vel var Bothwell kun en fange, men han var dog ikke dømt efter danske love, og hans hustru, den skotske dronning, var endnu den gang i live. Det var derfor kun i sin orden, at hans lig blev jordfæstet på en måde, der nogenlunde svarede til hans høje rang og mærkelige skæbne.

Som man kunde vænte det, gik mindet om den fornemme fange, der i fem lange år havde hensukket sit liv i Dragsholms fængsel, ikke let ad glemme mellem egnens beboere. Virkelig udpegede også sagnet Bothwells ligkiste i Fårevejle kirke; det var én af en underlig gammeldags form, der henstod i kirkens

nordre fløj. Sagnet kan forfølges et godt stykke tilbage i det attende hundredår.

Da senere hen opmærksomheden for Bothwells skæbne begyndte at vågne så vel i Danmark som i Skotland og England, fattede den engelske legationspræst Ellis 1858 den beslutning at lade åbne den kiste i Fårevejle kirke, som sagnet udpegede som Bothwells.

Efter at have fået den nødvendige tilladelse og sagkyndige bistand, skred han til værket for om mulig dèr igennem at få et nyt bidrag til Bothwells historie.

Efter indbydelse af kirkeejeren, baron Zytphen-Adeler, skete undersøgelsen den 31. maj 1858 i overværelse af den engelske præst Ellis, anatomen professor Ibsen og Worsåe. Kisten var få år i forvejen bleven sænket ned under gulvet i kirkens nordre fløj mellem en del andre kister. Disse blev nu nærmere undersøgte, og det viste sig da, at kun to af dem kunde være så gamle som fra Bothwells tid; men da den ene af disse indeholdt liget af en kvinde, kunde der altså kun blive spørgsmål om den anden, men netop denne var det, at sagnet udpegede som Bothwells.

Med undtagelse af det tredelte låg havde denne kiste megen lighed med en almindelig linnedkiste. Af udseende var den meget forskellig fra alle de øvrige ligkister dèr, men lignede dem, der af fornemme folk brugtes på Bothwells tid. Den målte 3 alen 1½ tomme i længden, 1 al. 1½ tom. i bredden og 19 tom. i højden uden låg, med dette 23½ tom. Den havde således, i lighed med andre ligkister fra den tid, en særdeles stor højde fra bund til låg. Men i modsætning til datidens smuktprydede og stærke egetræs-

kister var denne kun af fyrretræ og uden et eneste smykke eller jærnbeslag, ja endog uden hanke.

Ved aftagelsen af låget sås det snart, at kisten indeholdt liget af en mand af stand. Det var indsvøbt

i ligklæder af fint linned, sjældent godt vedligeholdte og pyntede med små rosetter, udklippede af sort papir. Hovedtøjet, som udvendig var af hvidt lærred, var indvendig af grønligt silketøj, ligesom også håndlinningerne var af silketøj.

Trods al søgen fandtes desværre ikke et eneste bogstav eller mærke på ligtøj eller kiste.

Liget selv, hvis hoved fandtes liggende under den ene skulder, sikkert som følge af en tidligere åbning af kisten, var mumieagtigt, men mærkværdigt godt bevaret med hud og hår. Da også andre gamle lig i samme begravelse tilligemed deres ligklæder er på lignende måde forbavsende godt bevarede, er det vel rimeligt, at denne mumieagtige indtørring er fremkaldt ved den tørre sandbund, som danner underlaget for kirken.

Liget tyder hen på en temmelig undersætsig og bredskuldret mand, 65 til 67 tommer høj, med små hænder og fødder, meget krum næse, stærkt frem-

stående kindben, lav og noget tilbagefaldende pande, temmelig bredt baghoved og endelig med rødligt, gråt isprængt hår. Professor Ibsen måtte i det hele antage, at den afdøde havde nået en alder af omtrent 50 år, ligesom han også ytrede, at hovedet havde et umiskendeligt skotsk præg.

Worsåe, der i sin tid offentliggjorde udfaldet af undersøgelsen, og efter hvem den her gengives, er nærmest tilbøjelig til at anse liget for Bothwells; men da ethvert spor af oplysende indskrifter eller andre kendemærker, såsom smykker og deslige, mangler, må det dog stå hen som uafgjort for den strænge kritik, om sagnet har ret i at udgive denne kiste for Bothwells. Imidlertid er det ved undersøgelsen hævet over enhver tvivl, at den afdødes alder stemmer med Bothwells, og at der, så længe i det mindste alle historiske oplysninger om Bothwells udseende mangler, og så længe det kun hedder, at han var en mand med et hæsligt udsende, intet er til hinder for, at liget virkelig kan være Bothwells. Herfor turde også den omstændighed tale, at der er anvendt en så iøjnefaldende simpelhed ved kistens udstyring og en så stor sparsomhed med silketøj ved ligklæderne. Ti netop dette kunde snarest tænkes at være sket ved gravlægningen af en fornem fange, på hvis standsmæssige jordefærd man dog ikke vilde anvende større bekostning end højst nødvendig.

Imidlertid, interessen for denne sag levede stadig videre, og i juli 1915 foretages en ny undersøgelse, denne gang af prof. F. C. C. Hansen, til hvem der var rettet opfordring desangående fra Skotland. Hansen fik nu for første gang til brug for hensigten fremskaffet et »autentisk billede« af Bothwell, en foto-

grafisk gengivelse af et maleri i slægten Hepburns besiddelse.

Billedet udviser ifl. prof. Hansen en mand med kraftige, svære — sikkert ved mad og vin noget for svære træk, med hageskæg og krøllet noget sparsomt hår, der over panden går spidst frem. Billedet er godt og omhyggeligt malet.

Prof. Hansen foretog nu under den strengeste videnskabelige fremgangsmåde en sammenligning mellem dette maleri og mumien i Fårevejle kirke. Han kommer der ud fra til den slutning, at der er en påfaldende overensstemmelse i alle »de vigtige proportionsmål; ja denne overensstemmelse er så nøje, som det på nogen måde kunde væntes«. Prof. Hansen indrømmer vel, at heller ikke hans undersøgelse fremskaffer det videnskabelig afgjorte bevis for, at mumien i Fårevejle kirke er de jordiske levninger af Bothwell; men, hævder han, det gør sandsynligheden herfor betydelig større. Mumien viser os da den tidligere så kraftige mand, svækket og nedbrudt af sygdom og nød.

Professoren gætter på en urinstof-forgiftning i blodet med vattersot, ledsaget af delirier, som dødsårsag.

— Da senere den nordre fløj af Fårevejle kirke, hvor kisten tidligere stod, blev indrettet til et gravkapel for Zytphen-Adelers familje, blev kisten henflyttet til en åben begravelse under kirkens gulv midt for koret, hvor den siden har været tilgængelig for besøgende. Men i de år, der er hengået siden undersøgelsen 1858, har mumien under de forandrede forhold, hvorunder den nu opbevares med friere adgang for luften, lidt grumme meget, bl. a. er alt håret nu borte og ligklæderne næsten opløste. »Men« — for at

anføre Worsåes ord — »enten nu denne kiste må erkendes for Bothwells eller ikke, turde dog kirkens romantiske beliggenhed nok siges at passe godt til det mærkelige minde, som ligefuldt i hvert tilfælde knytter sig til den: Mindet om, at det var her, den ærgerrige, rænkefulde, af stærke lidenskaber omtumlede Bothwell, »Skotlands stolteste greve«, Ørknøernes hertug, ombyttede fængslets lidelser med gravens ro«.

Så meget er vist: James Hepburn genså aldrig mere de skotske højlande, den skrånende brink ved den brusende Clyde, satte aldrig mere sin fod i Bothwell castles haller eller plukkede vilde roser ved slottets mur; ved hans ensomme grav lyder ingen hjemlands sange. Hans navn blev verdensberømt, som hans liv blev et æventyr, der begyndte på Bothwell castle og nåde sin middagshøjde på Holyrood slot; men dybt var faldet fra dronning Maries sovekammer til fængselskælderen på Dragsholm og den uprydede ligkiste i den afsides sjællandske landsbykirke.

De vigtigste kilder:

Frederik Schiern: »James Hepburn, jarl af Bothwell, hans anholdelse i Norge og fængselsliv i Danmark«. (Denne lange, fortrinlige afhandling findes i »Nyere historiske studier af Fr. Sch. Første del«, side 93 o. flg.)

J. J. A. Worsåe: »Bothwells grav i Fårevejle kirke«. (Se »Ill. tidende nr. 123, 2. febr. 1862.)

T. Becker: »Aderlersborg, forhen Dragsholm«. (Se folkekalender for Danmark 1854.)

H. V. Clausen: »Fra Holbæk amt, historiske årbøger XII«.

J. P. Trap: »Kongeriget Danmark, II bind«.

Chr. Axel Jensen: »Dragsholm« (i værket »Danske herregårde ved 1920«).

F. C. C. Hansen: »Identification og rekonstruktion af historiske personers udseende på grund af skelettet«. (Universitetets festskrift 1921.)

F. C. C. Hansen: »Ligger Bothwell begravet i Fårevejle?« (Et foredrag ved oldskriftselskabets udflugt.) (Se Berlingske tidende, torsdag aften, 29. juni 1916.)